

**EL PERFIL DELS NOUS PROFESSIONALS
DEL PATRIMONI CULTURAL
I MEDI-AMBIENTAL**

PROPOSTA D'ITINERARI FORMATIU

**EL PERFIL DELS NOUS PROFESSIONALS DEL PATRIMONI
CULTURAL I MEDI-AMBIENTAL**

PROPOSTA D'ITINERARI FORMATIU

Estudi realitzat per:

Manel Miró
Jordi Padró
Frans Schouten

Amb la col·laboració de:

Alfons Duarte

CENTRE EUROPEU DEL PATRIMONI
Barcelona, març de 1992

SUMARI

- 0. PRESENTACIÓ, 3
- I. CARACTERÍSTIQUES GENERALS, 6
 - I.1. El Patrimoni com a sector d'activitat, 6
 - I.2. Patrimoni i desenvolupament europeu, 8
 - I.3. L'entorn professional del Patrimoni, 9
- II. L'ESCOLA DE PATRIMONI DE BARCELONA, 11
 - II.1. El procés de creació de l'Escola, 11
 - II.2. L'activitat de l'Escola l'any 1991, 12
 - II.3. El model pedagògic de l'Escola, 13
 - II.4. La inserció professional, 14
 - II.5. Propostes per al futur, 16
- III. DEFINICIÓ DELS ESTÀNDARS DE COMPETÈNCIA PROFESSIONAL, 18
 - III.1. Nivells no universitaris, 18
 - III.2. Nivells universitaris, 18
- IV. ESQUEMA DE LA FORMACIÓ: ITINERARI DIDÀCTIC, 20
 - IV.1. Post-grau de gestió del Patrimoni, 22
 - IV.2. Màsters en gestió del Patrimoni, 27
 - Màster en documentació, 27
 - Màster en protecció, 32
 - Màster en difusió, 35
 - IV.3. Reciclatge en alta direcció d'organismes i equipaments patrimonials, 38

PRESENTACIÓ

En els darrers anys el sector del patrimoni ha vist com augmentaven les seves perspectives de desenvolupament. La demanda social en torn del patrimoni cultural i natural està creixent considerablement en els països desenvolupats, en el marc d'una societat que tendeix a orientar el temps lliure cap a la formació de l'individu i el coneixement de l'entorn.

Així, el sector del patrimoni avui en dia va participant en una dinàmica més activa i adquireix una nova dimensió econòmica, social i ocupacional, que el converteix en un motor per al desenvolupament local i regional.

Però, malhauradament, en el nostre país aquest terreny pateix encara importants dèficits i una limitada estructuració. Entre els problemes fonamentals podem destacar: la poca diversificació de les fonts de finançament, el limitat pes específic del sector privat i la crucial dependència econòmica en relació als pressupostos públics (que, amb tot, resulten insuficients) i l'existència de poques experiències consolidades a l'entorn de la prestació de serveis professionals en el sector.

A més, cal reconèixer que la suposada capacitat que té el patrimoni, com a activitat econòmica, de generar llocs de treball qualificat encara es troba en una fase incipient en el nostre país. En aquest sentit convé senyalar que els dèficits avui en dia encara són molt greus: els museus, arxius, sales d'exposició i centres patrimonials en general pateixen greus mancances de personal -tant tècnic com auxiliar i subaltern- i les plantilles resulten sempre insuficients. A més, en el sector es viu encara amb un alt grau d'autodidactisme i amb uns nivells de voluntariat enganyosos, doncs no responen a un sistema organitzat de prestació cultural gratuïta sinó que es tracta, en la majoria dels casos, d'atur més o menys encobert.

No obstant això, en els països de l'Europa mediterrània, malgrat les mancances que pateix el patrimoni, les perspectives de creixement del sector són evidents degut al baix nivell d'ocupació que a hores d'ara presenta i la necessària reconversió del sector turístic que incidirà probablement en l'increment de la demanda de serveis culturals.

És clar que aquest desenvolupament tindrà conseqüències en la formació dels conservadors i de tots els altres professionals i treballadors dins del sector del patrimoni. L'actual model d'ensenyament universitari no respon a les demandes i a les expectatives de desenvolupament del sector. Allò que era suficient fa 25 anys, ara no pot cobrir la totalitat de les demandes professionals.

En aquests moments es fa imperiosa la necessitat de comptar amb persones preparades i en condicions professionals idònies per a fer front a les noves situacions i demandes que es desenvolupen en el sector del patrimoni, i amb uns nivells de competitivitat que fins ara eren impensables.

Per això són necessàries persones que, a més de ser sensibles a les necessitats i exigències de preservació de la memòria històrica i de l'entorn, puguin fer front a les seves tasques amb un punt de vista més empresarial. Persones amb imaginació, que sàpiguen com fer la oferta atractiva i que tinguin, doncs, coneixements de màrketing.

Cal generar un ensenyament sistemàtic per tal de fer front a aquesta creixent necessitat d'especialistes. Per això, el **Centre Europeu del Patrimoni de Barcelona** ha treballat des de la seva creació l'any 1988, en el disseny d'un currículum formatiu que contempli de manera integral i des d'una perspectiva pluridisciplinar, la formació de professionals del patrimoni, partint de la base de què museologia, arxivística, tutela de jaciments i monuments i l'administració de recursos patrimonials i medi-ambientals no constitueixen compartiments estancs. En aquest sentit ja compta amb unes primeres experiències enmarcades en la

formació ocupacional i en la formació universitària de post-grau, entre les quals cal destacar l'ampli programa de formació iniciat el mes d'abril passat mitjançant l'**Escola de Patrimoni de Barcelona**, amb el suport del Fons Social Europeu i de l'INEM.

El document de treball que presentem a continuació s'ha realitzat a partir de l'experimentació de l'actual disseny curricular de l'**Escola de Patrimoni de Barcelona** i després d'haver revisat les principals experiències de formació que s'estan duent a terme actualment a Europa. La vocació de l'**Escola de Patrimoni de Barcelona** és la de formar als nous professionals del Patrimoni en base a les demandes del sector. Això fa necessari l'establiment d'un diàleg amb aquells que treballen actualment en el camp del patrimoni per tal de conèixer les seves inquietuds, experiències i opinions. L'objectiu d'aquest document de treball no és altre que fomentar el debat i el diàleg entre les institucions i els professionals per connectar les necessitats formatives d'un sector inexorablement abocat a un creixent dinamisme i fomentar un consens en relació al perfil i l'itinerari formatiu del professional del patrimoni que l'Europa sense fronteres necessita per a garantir la conservació i l'ús social dels seus béns culturals i naturals.

I. CARACTERÍSTIQUES GENERALS

I.1. EL PATRIMONI COM A SECTOR D'ACTIVITAT

El camp d'actuació professional que definim en el present estudi correspon, dins l'àmbit cultural, al sector del patrimoni, entenent per patrimoni no tant sols les manifestacions tangibles del passat que gaudeixen d'un reconeixement oficial, sinó tot allò que remet a la identitat dels pobles: l'entorn, el paisatge, el llenguatge, les tradicions, els costums...

El patrimoni és un concepte dinàmic, que evoluciona i es transforma. Avui en dia el concebem com el resultat d'una dialèctica que s'estableix entre l'home i el medi, entre la comunitat i el territori. Això ens porta a considerar el patrimoni com una unitat, en la qual tots els diferents elements que la conformen estan interrelacionats; i d'aquesta manera hem de parlar de la unió entre el patrimoni cultural i l'ecològic.

Gràcies a aquesta concepció integradora, que ha estat potenciada per la UNESCOⁱ, considerem que les obres de l'home i de la natura són un únic patrimoni per a la humanitat i que la riquesa natural és inseparable de la història i del nostre futur.

En paraules de Marco Causi, el sector del patrimoni és un sector atípic; l'atipicitat es palesa, per exemple, en el fet que el patrimoni té un valor en sí mateix que el distingeix de la resta de béns, un valor social i cultural que és diferent al de mercatⁱⁱ.

Dins del camp de la cultura, el sector del patrimoni presenta la singularitat de trobar-se condicionat per unes finalitats prioritàries específiques com són la preservació i la transmissió a les generacions futures, la qual cosa ha provocat un necessari protagonisme de les institucions públiques, obligades a intervenir i

assumir unes obligacions que no poden defugir, ni cedir a la lliure concurrència del mercat.

Alhora, el sector viu sempre en una constant confrontació entre la necessitat de conservar, per una banda, i de l'altra, la de difondre i, en conseqüència, facilitar el màxim ús social dels béns patrimonials.

El patrimoni, com a sector d'activitat, està circumscrit per:

- *Un marc legislatiu específic: des de diferents nivells competencials s'han desenvolupat instruments legals per a regular el sector. Cal tenir en compte, així mateix, que el patrimoni està afectat per altres normes jurídiques que tracten aspectes relatius a la fiscalitat, l'urbanisme, el turisme, l'associacionisme...
- * Una actuació institucional: diferents institucions, públiques i privades, des del nivell local fins a l'internacional, intervenen a partir de les respectives competències i objectius polítics.
- * Uns recursos econòmics, que provenen prioritàriament, en la majoria dels casos, de les administracions públiques, però que tendeixen a diversificar-se.
- * Unes funcions pròpies de la gestió dels béns culturals i naturals com són l'adquisició, la documentació, la protecció i la difusió.
- * Una oferta del sector, entesa com el conjunt de serveis i d'activitats encaminats a preservar i posar a l'abast dels usuaris el patrimoni.
- * Unes demandes dels usuaris que poden abarcar des d'interessos personals (delectació, lleure, formació individual...) fins a necessitats col·lectives (educació, identificació i perpetuació cultural...).

* Uns recursos humans constituïts pel conjunt de persones que desenvolupen la seva activitat professional en el sector. El present estudi té com a objectiu, precisament, l'anàlisi de les necessitats formatives d'aquest col·lectiu.

I.2. PATRIMONI I DESENVOLUPAMENT EUROPEU

Com ha expressat Carlo Ripa de Meana, la gran riquesa d'Europa es troba en el seu patrimoni cultural i en el seu potencial humà. Així, per garantir el desenvolupament europeu, cal aconseguir una bona qualificació dels recursos humans i, per l'altra banda, fer un esforç per a impulsar la salvaguarda i la promoció del patrimoni.

Per això és especialment important, en el procés d'integració europea, incidir en la formació dels agents que intervenen en el sector del patrimoni. En aquest sentit cal destacar que el Parlament Europeu, en la seva *Resolución sobre la conservación del Patrimonio arquitectónico y arqueológico de la Comunidad*¹, va instar a la Comisió Europea a

"asignar créditos especiales para la consolidación o creación de centros dedicados a la formación de profesionales en la gestión, guía e información del patrimonio (...), en la línea iniciada por el Centro Europeo del Patrimonio de Barcelona, y tender a una homologación europea de estas profesiones".

I.3. L'ENTORN PROFESSIONAL DEL PATRIMONI

¹DOCE num. C309, de 5.12.88

El camp d'actuació dels professionals del patrimoni correspon dins del sector cultural a l'àmbit del Patrimoni, entenent com Patrimoni no tant sols les manifestacions tangibles del passat que gaudeixen d'un reconeixement oficial, sinó tot allò que remet a la identitat dels pobles: l'entorn, el paisatge, el llenguatge, les tradicions, els costums.

En paraules de Marco Causi, el sector del patrimoni és un sector atípic, l'atipicitat es palesa, per exemple, en el fet que el patrimoni té un valor en sí mateix que el distingeix de la resta de béns, un valor social i cultural que és diferent al de mercat (*"Patrimonio culturale e sviluppo economico: prospettive di una gestione integrata"* Ponència presentada al Congrés Patrimoni Cultural i Mecenatge, Universitat de Barcelona, Novembre, 1990).

Dins del sector cultural, l'àmbit del patrimoni presenta la singularitat de trobar-se condicionat per una finalitat prioritària específica com és la preservació, la qual cosa ha provocat un necessari protagonisme de les institucions públiques, obligades a intervenir i assumir unes obligacions que no poden defugir, ni cedir a la lliure concurrència del mercat.

Els professionals del patrimoni desenvolupen, bàsicament, tasques temporals o permanents de documentació, protecció i conservació, gestió, investigació i/o difusió en el sí de diferents organitzacions i/o equipaments: museus, arxius, centres d'exposició, galeries d'art, parcs naturals, conjunts monumentals, jaciments arqueològics.

➤ **Sector públic:**

- _ Organismes internacionals.
- _ Administració General de l'Estat.
- _ Administració Autonòmica.
- _ Administració Local: Diputacions/Consells Comarcals/Ajuntaments

_ Administració Institucional: Universitats/Col.legis professionals

➤ **Sector privat**

_ Àmbit no lucratiu: Fundacions/Associacions

_ Àmbit lucratiu: Empreses de serveis culturals i/o turístics/Professionals independents/Comerç d'art, d'antiguitats i col·leccionisme.

➤ **Institucions religioses.**

II.L'EXPERIÈNCIA DE L'ESCOLA DE PATRIMONI DE BARCELONA.

II.1 EL PROCÉS DE CREACIÓ DE L'ESCOLA

L'Escola de Patrimoni de Barcelona és el resultat de la trajectòria del Centre Europeu del Patrimoni que, des del seus orígens l'any 1988, ha treballat en el disseny d'un itinerari formatiu que contemplés de manera integral i des d'una perspectiva pluridisciplinar, la formació de professionals del patrimoni. En aquest sentit, es van impulsar unes primeres experiències enmarcades en la formació ocupacional i en la formació universitària.

La primera d'aquestes experiències (1989), que obtingué l'aprobació i el recolzament financer del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya i del Fons Social Europeu, significà que per primera vegada en el país s'impartia un programa integral de formació en la gestió i la difusió del patrimoni cultural.

La formació universitària amb nivell de post-grau, començà el 1990 amb el "Curs de Post-Grau de Gestió del Patrimoni Arqueològic", organitzat conjuntament pel Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona i el Centre Europeu del Patrimoni.

En aquestes primeres experiències formatives cal afegir-hi la reflexió derivada de l'activitat de relació europea del Centre, que li ha fet estar present en diversos fòrums de trobada i discussió sobre els problemes del patrimoni. En aquesta línia, el Centre organitzà a Barcelona, el març del 1990, la primera reunió de les principals escoles de patrimoni i turisme cultural, promoguda pel Consell d'Europa.

Amb tot aquest bagatge d'experiència formativa, de reflexió teòrica i de relacions amb altres centres de formació, el Centre Europeu del Patrimoni va elaborar una

proposta integrada de formació en el camp del patrimoni cultural i medi-ambiental. Aquesta proposta es va concretar en l'inici de l'activitat de l'Escola de Patrimoni de Barcelona, que va obrir les seves portes el 8 d'abril del 1991, a les noves dependències del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

II.2. L'ACTIVITAT DE L'ESCOLA L'ANY 1991

Durant l'any 1991 l'Escola va realitzar un total de 19 cursos, dels quals 14 foren de formació bàsica per a persones en atur i 5 foren de reciclatge. Per l'Escola va passar un total de 295 alumnes, seleccionats d'entre 1.600 demandes, distribuïts de la següent manera:

Alumnes de Catalunya	230
Alumnes de la resta de l'Estat	65
Llicenciats universitaris	170
Diplomats universitaris	90
Sense formació universitària	35
Alumnes en situació de demanda d'ocupació	205
Alumnes de reciclatge	90

II.3. EL MODEL PEDAGÒGIC DE L'ESCOLA

L'Escola ha configurat el seu model didàctic en base a la pròpia experiència formativa del Centre Europeu del Patrimoni, i, també, gràcies a les aportacions de la seva xarxa de col·laboradors nacionals i internacionals, amb un llarg bagatge professional en aquest sector.

Des de la perspectiva que ofereixen les diferents experiències de formació en

patrimoni que s'han desenvolupat a l'Estat espanyol, podem considerar que l'Escola de Patrimoni de Barcelona ha dissenyat un model pedagògic innovador -tant a nivell metodològic com a nivell de continguts- que pretén optimitzar la formació dels alumnes tenint en compte totes les necessitats que s'estan creant, a través d'un seguiment constant de les demandes i necessitats ocupacionals del sector, així com posar en contacte els alumnes amb el món professional.

L'itinerari formatiu de l'Escola es planteja com una experiència de participació activa de l'alumne, combinant l'aprenentatge de teories i de coneixements abstractes amb el de tècniques i coneixements instrumentals.

En aquest sentit, les estratègies i recursos didàctics utilitzats a l'Escola presenten diverses formes:

- _ Lliçó magistral
- _ Conferències-debat
- _ Seminaris de recerca
- _ Estudi de casos
- _ Estudi de dossiers
- _ Tallers
- _ Estadets
- _ Muntatges d'operacions
- _ Viatges d'estudis/visites

L'avaluació dels alumnes es fa de forma continuada, mitjançant un sistema de tutories. Al llarg dels curs, els alumnes han de realitzar un projecte dins l'àmbit de l'àrea funcional estudiada. Aquests projectes es fan sota la supervisió d'un tutor, que és l'encarregat d'orientar els alumnes i d'avaluar-los.

II.4. LA INSERCIÓ PROFESSIONAL

Una vegada finalitzada la primera oferta formativa de l'Escola, realitzada amb el suport del Fons Social Europeu i de l'INEM (a través del "Plan Nacional de Formación y de Inserción Profesional"), el Centre Europeu del Patrimoni considera com a prioritari el foment de l'ocupació en sector del patrimoni. Per això, el Centre ha iniciat un programa de seguiment i d'assessorament a la inserció professional dels alumnes de l'Escola.

Aquest programa compta amb els següents serveis:

- * **Borsa de Treball:** Recull i tramesa sistemàtica a tots els alumnes de les convocatòries i demandes laborals aparegudes als diaris oficials i altres mitjans de comunicació, així com un servei de recerca de perfils professionals específics per a organitzacions patrimonials.
- * **Foment d'iniciatives ocupacionals:** Impulsar la creació de noves empreses de serveis culturals mitjançant la promoció del cooperativisme i d'altres formes d'economia social.
- * **Assessorament de projectes:** Afavorir la implementació dels projectes realitzats pels alumnes durant els cursos, facilitant-los-hi la infraestructura humana i tècnica del Centre, així com la seva xarxa de contactes nacionals i internacionals.

El Centre ha tramès, així mateix, a tots els alumnes una enquesta per a avaluar el nivell d'inserció assolit.

Tot i que encara és aviat per extreure conclusions definitives, ja que es disposa només de la resposta del 45% del total d'alumnes, es pot avançar, de manera provisional, que l'ocupació dels alumnes dels "Cursos Bàsics Post-universitaris de Formació en Patrimoni" se situa a l'entorn del 45%. Mentre que el curs de "Guies turístics i animadors del patrimoni", ha tingut un nivell d'ocupació del 70%.

Cal tenir en compte que, pel que fa referència al nivell post-universitari, la inserció professional fins ara ha estat molt difícil i que el Centre Europeu està obrint noves possibilitats i perspectives en un sector caracteritzat fins ara per una certa marginalitat. A més, cal destacar l'elevat nombre d'alumnes que realitza treballs puntuals en el sector (inventari, projectes museogràfics, excavacions arqueològiques, itineraris culturals...), sense arribar-se a establir formalment com a professionals.

Es destaca que la promoció que s'està fent des del Centre Europeu de les formes d'economia social per a afavorir la creació de petites empreses de serveis (tant necessàries per a la dinamització del sector) incidirà de manera favorable en la normalització d'algunes formes de subsistència dintre dels camps del patrimoni que s'aproximen a l'economia submergida.

En aquest sentit, cal assenyalar que ja es troba en procés de constitució una cooperativa a Mallorca dedicada a la gestió i difusió del patrimoni ("NORAI, Societat Cooperativa de Serveis Culturals i Patrimoni") i que s'està preparant la constitució d'altres empreses similars a Madrid ("Proyecto Sierra Norte"), al Baix Maestrat (Castelló de la Plana) i a Galícia.

Aquestes experiències, impulsades per alumnes de l'Escola d'Arreu de l'Estat, implicarà la contractació laboral d'aproximadament una vintena d'alumnes.

II.5. PROPOSTES PER AL FUTUR

La implantació l'any 1993 als països de la CE de l'Acta Única Europea ens posa davant la qüestió de l'homologació de les professions en el sector del patrimoni. Aquesta qüestió farà necessari un debat per a confrontar els diferents models i nivells de qualificació professional existents avui dia a Europa dins el sector del patrimoni.

Cal, doncs, l'establiment d'unes vies permanents de relació entre les diferents organitzacions que treballen professionalment en el camp de la formació en patrimoni, per tal de definir uns estàndars de competència i uns nivells professionals comuns a tots els estats membres de la Ce.

Per tal d'assolir aquest objectiu, el Centre Europeu del Patrimoni proposa la creació d'una xarxa europea de centres de formació de patrimoni. Aquesta xarxa, que podria tenir una figura jurídica del tipus associació, estaria encarregada de:

- *definir uns continguts comuns per als diferents programes de formació existents, és a dir, definir els nivells professionals existents, els seus estàndars de competència i la formació adient a cadascun d'aquests nivells.
- *homologar els diferents programes formatius existents als països membres de la CE en matèria de patrimoni.
- *impulsar la creació d'un "Certificat Europeu en Administració i Gestió del Patrimoni Cultural i Natural".

III.DEFINICIÓ DELS ESTANDARS DE COMPETÈNCIA PROFESSIONAL.

La formació que es proposa en aquest document de treball està estructurada a partir de dos paràmetres diferents: les àrees funcionals i els nivells de competència. A continuació definirem els cinc nivells (estàndars) de competència que hem establert a partir de l'experiència en aquesta matèria del *Museum Training Institute* (Gran Bretanya) i de les resolucions en matèria de capacitació professional de la CE (decissió 85/368 CEE 16/juliol/1985, DOCE 31/7/1985)

III.1. NIVELLS NO-UNIVERSITARIS.

- NIVELL 1: Graduat escolar
 - _ Obrers qualificats.
 - _ Personal d'acollida i vigilància.
- NIVELL 2: primer i segon cicle de batxillerat
 - _ Auxiliars dels tècnics superiors.

III.2. NIVELLS UNIVERSITARIS

- NIVELL 3: DIPLOMATS UNIVERSITARIS.
 - _ Educadors-animadors-monitors
 - _ Guies-informadors
- NIVELL 4. POST-GRAU DE GESTIÓ DEL PATRIMONI:
Competència en tasques auxiliars de direcció de programes i projectes. Aixó implica el desenvolupament d'una sèrie d'activitats no rutinàries, que requereixen coneixements específics, sota la supervisió d'un director.
- NIVELL 5. MASTER EN GESTIÓ DEL PATRIMONI:

Competència en la direcció de programes i projectes. Això implica el desenvolupament d'un treball especialitzat i professional que inclou aquelles tasques que fan referència al disseny, la planificació, la resolució de problemes, i que normalment comporten un grau elevat de responsabilitat personal. En algunes àrees es requerirà competència en supervisió i gestió.

➤ **NIVELL 6. RECICLATGE EN ALTA DIRECCIÓ D'ORGANISMES I EQUIPAMENTS PATRIMONIALS:**

Competència en l'alta direcció d'organitzacions i equipaments patrimonials. Això implica l'aplicació d'una varietat altament significativa de principis fonamentals i tècniques complexes dins d'una àmplia i normalment imprevisible varietat de contextos. Responsabilitats personals en anàlisi i diagnosi, disseny, planificació, execució i avaluació d'alt nivell, així com un important grau d'autonomia personal i responsabilitat de cara al treball dels altres i a l'assignació de recursos substancials.

IV.ESQUEMA DE LA FORMACIÓ: ITINERARI DIDÀCTIC.

El conjunt de la formació que aquí es presenta acredita com a Professional del Patrimoniⁱⁱⁱ i té un nivell de post-grau universitari. Va adreçada a llicenciats universitaris que desitgin obtenir especialització en aquest camp, i parteix d'unes capacitats i coneixements ja adquirits: capacitat d'anàlisi, de síntesi i desenvolupament lògic, coneixements amplis de tipus històric, sociològic i cultural i coneixements específics i profunds de les especialitats cursades.

La formació que s'ofereix comprèn dos nivells consecutius i obligatoris completats amb una oferta optativa de formació contínua (reciclatge) per als professionals i un tercer nivell adreçat també als professionals consistent en la formació en alta direcció d'organitzacions patrimonials.

Aquests tres nivells de formació es corresponen als estàndars de competència professional descrits en l'apartat anterior.

Els dos primers nivells es poden desenvolupar al llarg de 700 hores lectives, 350 per al nivell 1 i 350 per al nivell 2. Les 350 hores dels dos nivells es reparteixen en 250 hores teòriques i 100 de pràctiques. El nivell 3 consta d'un nombre variable d'hores lectives, segons les necessitats de formació permanent i de reciclatge.

El primer nivell és comú a tots els alumnes, mentre els altres dos són objecte d'elecció de l'alumne en funció dels seus interessos i capacitats i de l'assessorament que oferirà l'escola des de l'inici de la formació.

El **nivell 4** dona una formació generalista sobre el patrimoni cultural i natural i les àrees de coneixement fonamental i aplicat que sustenten el treball del titulat superior en el sector. Dintre d'aquest nivell l'oferta formativa inclou dos apartats fonamentals:

A.- Conceptes, Teoria i Fonamentació.

B.- Coneixements tècnics aplicats per àrees funcionals.

El **nivell 5** defineix una especialització i aprofundiment dintre d'alguna de les àrees funcionals ja aparegudes al nivell anterior. Dintre d'aquest nivell, la formació teòrica es complementa estretament amb una activitat pràctica en el tema escollit (ja sia mitjançant projectes o amb un altre mètode) que es desenvolupa, s'executa i s'avalua al llarg d'aquest segon període de formació, i que té com objectiu principal assegurar unes capacitats d'intervenció i un nivell de professionalitat.

El **nivell 6** és de formació permanent i reciclatge continuat, dins del qual es defineix una especialització en gestió directiva d'organitzacions i l'aprofundiment en els diferents aspectes concrets de les àrees funcionals definides.

La formació del professional del patrimoni, s'ha de complementar amb la incorporació d'una sèrie d'actituds per al treball com ho són la predisposició al tracte humà i a les relacions socials, iniciativa, responsabilitat, autonomia de treball i capacitat emprenedora i directiva. Tanmateix és una professió que demana un bon equilibri emocional i el foment continuat d'una sèrie d'habilitats personals: capacitat persuasiva i negociadora, d'expressió, de presa ràpida de decisions adequades, de creativitat, d'assertivitat, direcció i control, d'ordre i disciplina, d'organització i execució de tasques simultànies.

IV.1. NIVELL 4: POST-GRAU DE GESTIÓ DEL PATRIMONI.

A > PERFIL DE CAPACITACIÓ.

Es forma un professional amb capacitats per:

- *Entendre i descriure el patrimoni en un sentit ampli, així com conèixer l'evolució històrica del concepte i les tendències actuals.
- *Conèixer i utilitzar el marc legislatiu i normatiu del patrimoni, vetllant per la seva aplicació i explotant les possibilitats que proporciona de cara al treball que desenvolupa.
- *Descriure, a nivell general, l'organització institucional i els sistemes de gestió del patrimoni.
- *Indicar les pautes organitzatives i de dotació bàsiques dels diferents equipaments patrimonials (museus, arxius, conjunts monumentals o arqueològics, etc...).
- *Fer una anàlisi comparativa entre les diferents estratègies / organitzacions / equipaments del patrimoni descrivint-les en els seus trets comuns i diferencials.
- *Inscriure els recursos patrimonials dintre d'estratègies de creixement econòmic i social a fi de contribuir al desenvolupament de territoris i al mateix temps promocionar el patrimoni.
- *Generar projectes propis d'intervenció sobre el patrimoni que, a més de suposar un guany o millora en aquest terreny, vagin encaminats a la generació de llocs de treball estables.
- *Engagar activitats de participació/coordinació amb altres intervencions de caire cultural/social/econòmic que tinguin lloc en el territori, així com obrir les activitats pròpies a la participació/coordinació d'altres agents/organismes o institucions.
- *Confeccionar un projecte d'equipament patrimonial incloent-hi una estratègia d'actuació i unes àrees funcionals escaients i preveient un sistema d'organització i de gestió.
- *Conèixer la diversitat de fonts i formes de finançament del patrimoni i saber utilitzar els seus recursos.
- *Supervisar les tasques i funcions d'un grup humà petit (organització d'un equip de treball).
- *Desenvolupar unes habilitats de treball personal i en equip.

- *Conèixer tècniques bàsiques d'elaboració i control de pressupostos.
- *Elaborar projectes d'organització i dinamització del patrimoni.
- *Aplicar tècniques de control, seguiment i avaluació de les activitats.
- *Conèixer els principis generals del marketing (estratègies, campanyes, mercats, hàbits, segmentació del mercat).
- *Bàsicament, fer tasques auxiliars de gestió, investigació, documentació, preservació i/o difusió d'un equipament o d'un projecte amb solvència i agilitat.

B> CONTINGUTS DE LA FORMACIÓ.

MÒDUL A. TEORIA DEL PATRIMONI

A.1. Concepció del patrimoni

- A.1.1. Què és el patrimoni?
- A.1.2. Història general del patrimoni
- A.1.3. Evolució del concepte de patrimoni: tendències actuals.

A.2. Legislació del patrimoni.

- A.2.1. Legislació internacional.
- A.2.2. Legislació a l'Estat Espanyol: nivells competencials.
- A.2.3. Altres textos legals que incideixen en el patrimoni: normatives sobre urbanisme, turisme, fiscalitat, ensenyament,...

A.3. L'organització del sector del Patrimoni.

- A.3.1. Nivells d'actuació i tipologies institucionals.
- A.3.2. El desenvolupament de noves formes de gestió del patrimoni.
- A.3.3. Diferents nivells internacionals d'actuació en matèria de patrimoni.
- A.3.4. Patrimoni i integració europea.

A.4. El patrimoni com a sector d'activitat

- A.4.1. Delimitació del patrimoni com a sistema d'activitats econòmiques.
- A.4.2. La oferta i la demanda en els bens culturals.
- A.4.3. Costos i beneficis del patrimoni
- A.4.4. El paper del patrimoni en el desenvolupament econòmic, social i cultural.
- A.4.5. Patrimoni i Turisme Cultural.

A.5. La utilització del patrimoni

- A.5.1. Les diferents funcions relatives al patrimoni: adquisició, documentació, recerca, preservació i difusió.
- A.5.2. La dimensió social del patrimoni: formació, delectació, identitat, qualitat de vida, ...
- A.5.3. Classificacions: tipologies de centres patrimonials.
- A.5.4. Deontologia dels professionals del patrimoni.

A.6. Promoció d'iniciatives (tutoria de projectes).

MÒDUL B. PLANIFICACIÓ I GESTIÓ

B.1. Introducció a la programació.

- B.1.1. Principis bàsics de planificació estratègica.
- B.1.2. Tècniques d'elaboració de projectes.
- B.1.3. Tècniques d'implementació i de control de projectes.
- B.1.4. Principis generals de l'avaluació: cost-benefici i cost-eficàcia.

B.2. Introducció a la gestió de recursos humans.

- B.2.1. Tècniques de dinàmica de grups i motivació.
- B.2.2. Control de recursos humans (supervisió).

B.3. Introducció a la gestió econòmica.

- B.3.1. Principals fonts i formes de finançament del patrimoni.
- B.3.2. Principis generals de la comptabilitat pública i privada.
- B.3.3. Introducció al control i seguiment pressupostari.
- B.3.4. Recerca de fons i esponsorització.

MÒDUL C. DOCUMENTACIÓ.

C.1. Principis generals de la documentació:

- C.1. Diferents models de sistemes de documentació.
- C.2. Inventaris i registres.
- C.3. Sistemes de numeració i classificació.
- C.4. La fitxa documental.
- C.5. Les noves tecnologies aplicades a la documentació del patrimoni.

MÒDUL D. PROTECCIÓ.

- D.1. Principis generals de la protecció i de la conservació.
- D.2. Les causes de la degradació del patrimoni.
- D.3. L'espoli del patrimoni.
- D.4. La protecció normativa.
- D.5. Introducció a la conservació preventiva dels béns mobles.

D.6. Tècniques de protecció i de rehabilitació del patrimoni immoble.

D.7. La seguretat als centres patrimonials.

MÒDUL E. DIFUSIÓ.

E.1. Introducció al estudi del públic. Determinació del públic potencial, natural i real.

E.2. Principis generals de marketing aplicats al patrimoni.

E.3. Criteris per a la interpretació del patrimoni.

E.4. L'exposició. Concepte i tipologies.

E.5. Diferents tècniques per a la presentació del patrimoni.

E.6. Introducció a la didàctica del patrimoni.

E.7. Criteris per a l'organització de serveis educatius.

E.8. Criteris per a la programació d'itineraris i circuits de turisme cultural.

E.9. L'acolliment i la informació als usuaris del patrimoni.

IV.2. NIVELL 4: MÀSTER EN GESTIÓ DEL PATRIMONI (PROTECCIÓ / DOCUMENTACIÓ / DIFUSIÓ)

Aquest nivell és d'especialització en alguna de les diferents àrees funcionals establertes: difusió (interpretació, presentació, educació, acollida de públic i turisme cultural), documentació/recerca i preservació (protecció, conservació, seguretat). En aquest nivell es forma un professional amb capacitats per dirigir i organitzar una àrea funcional determinada d'un equipament o d'una activitat temporal enmarcada dins la seva especialitat.

En general per a totes les àrees funcionals:

- *Elaborar, integrar i implementar programes dins d'una planificació general.
- *Elaborar, i implementar projectes dins d'una programació.

IV.2.1. MÀSTER EN DOCUMENTACIÓ I RECERCA.

A > PERFIL DE CAPACITACIÓ.

- *Conèixer i aplicar els criteris i les normes ètiques per a l'adquisició del patrimoni.
- *Conèixer els diferents sistemes d'inventari, registre, classificació i catalogació del patrimoni.
- *Capacitat per utilitzar els sistemes automatitzats de documentació i gestió del patrimoni, amb els seus diferents components: hardware i software.
- *Utilitzar les tècniques de control del moviment dels bens culturals mobles.
- *Realitzar estudis terminològics i de nomenclàtor del patrimoni.

- *Planificar, dissenyar, implementar i controlar els serveis de documentació de qualsevol equipament patrimonial.
- *Dominar la metodologia del treball científic.
- *Conèixer el funcionament dels organismes científics d'investigació.

*Planificar, dissenyar, implementar i controlar les activitats científiques de qualsevol equipament patrimonial.

B> CONTINGUTS DE LA FORMACIÓ.

MÒDUL A: Concepció de la documentació.

- A.1. Teoria general de la documentació del patrimoni.
- A.2. Objectius de la documentació.
- A.3. L'evolució dels sistemes de documentació.

MÒDUL B: El procés de la documentació.

- B.1. L'ingrés dels béns culturals als centres patrimonials. Formes i condicions d'ingrés.
- B.2. El registre i inventari dels béns. Sistemes de classificació i nomenclàtor.
- B.3. La catalogació del patrimoni i l'accés a la informació.

MÒDUL C: Documentació i tipologies patrimonials.

- C.1. La documentació dels béns culturals mobles.
- C.2. La documentació dels especímens naturals.
- C.3. La documentació del patrimoni escrit i documental.
- C.4. L'arxiu d'imatges.
- C.5. La documentació del patrimoni immoble.

MÒDUL D: La documentació del moviment d'objectes.

- D.1. Formes de seguiment i de control del moviment d'objectes.
- D.2. La documentació tècnica dels processos de conservació i restauració.
- D.3. La exportació i la importació dels béns culturals. Normatives i tràmits legals.
- D.4. Les assegurances.

MÒDUL E: Deontologia professional.

- E.1. Criteris i normes ètiques per a l'adquisició del patrimoni.

E.2. Normes ètiques i drets de propietat intel·lectual en la documentació i la recerca del patrimoni.

E.3. El dret d'accés del públic a la informació. Restriccions.

MÒDUL F: Documentació científica:

F.1. Documentació i informació científica.

F.2. Informació bibliogràfica.

F.3. Planificació de la informació científica i tècnica. Organismes i centres de documentació nacionals i internacionals.

F.4. Anàlisi documental. Descripció bibliogràfica, indització i resum.

F.5. Llenguatges documentals i thesaurus.

F.6. Recuperació de la informació bibliogràfica i obtenció de documents. Accés als documents.

F.7. Tecnologia de la informació i noves tecnologies.

MÒDUL G: Organització i gestió dels centres de documentació:

G.1. Teledocumentació i serveis "online".

G.2. Accés a les bases de dades. Telemàtica i terminals.

G.3. Creació i organització de les bases de dades.

G.4. Estratègies de recerca "online". Llenguatges de recuperació i instruccions.

G.5. L'actualització periòdica.

G.6. L'organització de la consulta.

G.7. L'organització espacial i l'equipament dels centres documentals.

MÒDUL H: La recerca.

H.1. La recerca en el sector del patrimoni.

H.2. La metodologia del treball científic.

H.3. Els organismes científics d'investigació del patrimoni.

H.4. La publicació de la recerca.

H.5. La bibliografia del patrimoni.

IV.2.2. MÀSTER EN PRESERVACIÓ DEL PATRIMONI

A > PERFIL DE CAPACITACIÓ.

- *Conèixer i identificar les causes de la degradació del patrimoni i els factors mecànics, biològics, físics i químics que hi intervenen.
- *Aplicar els principis de la conservació preventiva.
- *Controlar el funcionament i interpretar correctament les dades dels aparells de mesura i de control ambiental.
- *Supervisar el compliment de les normatives de protecció del patrimoni.
- *Redactar informes i propostes de normatives específiques en relació a la preservació (per exemple, plans especials de protecció, propostes de declaració de conjunts monumentals i de béns d'interés cultural, etc...).
- *Conèixer i aplicar les tècniques d'enmagatzematge, manipulació, transport i embalatge dels béns culturals mobles.
- *Conèixer el funcionament de les instal·lacions i dels sistemes de seguretat.
- *Planificar, dissenyar, implementar i controlar les tasques de conservació i restauració de qualsevol equipament patrimonial.
- *Elaborar, implementar i controlar els plans de seguretat de qualsevol equipament patrimonial.

B > CONTINGUTS DE LA FORMACIÓ.

MÒDUL A. Concepció de la protecció.

- A.1. La protecció del patrimoni: concepte.
- A.2. Els diferents aspectes de la protecció: prevenció, conservació, restauració i seguretat.
- A.3. Causes i conseqüències de la protecció. La dualitat protecció-difusió.
- A.4. L'espoli del patrimoni i el debat sobre la restitució dels béns culturals.

MÒDUL B. El marc jurídic i normatiu.

- B.1. Convenis i convencions internacionals sobre protecció del patrimoni cultural i natural.
- B.2. Legislació espanyola sobre protecció del patrimoni. Lleis estatals i autonòmiques. Especial menció a la Llei del Patrimoni Històric.
- B.3. La preservació jurídica del patrimoni natural.
- B.4. Les normatives urbanístiques i l'elaboració dels plans especials de protecció.

MÒDUL C. La conservació dels béns culturals mobles.

- C.1. Factors que intervenen en la degradació dels béns culturals mobles.
- C.2. La conservació preventiva i els seus mètodes. Sistemes actius i passius.
- C.3. Aparells per a la mesura i el control ambiental.
- C.4. Materials emprats en la conservació de les diferents tipologies de béns culturals mobles.
- C.5. La documentació tècnica dels processos de conservació.

MÒDUL D. El moviment d'objectes.

- D.1. Formes de seguiment i de control del moviment d'objectes.
- D.2. Determinació i verificació de l'estat de conservació dels béns culturals.
- D.3. Condicions per als préstecs temporals de béns culturals.
- D.4. Tècniques i criteris d'embalatge.
- D.5. Mitjans i condicions de transport.
- D.6. Exportació i importació de béns culturals. Normatives i tràmits legals.
- D.7. Les assegurances.

MÒDUL E. L'enmagatzematge dels béns culturals.

- E.1. La reserva en la programació del patrimoni.
- E.2. El càlcul del volum i la previsió d'espais de reserva dels béns culturals.
- E.3. L'organització dels espais de reserva.
- E.4. L'equipament dels espais de reserva. Sistemes d'enmagatzematge.
- E.5. Condicions de conservació i climatització.

MÒDUL F. La conservació del patrimoni immoble.

- F.1. Factors que intervenen en la degradació del patrimoni immoble.
- F.2. Mètodes de conservació de monuments i conjunts arqueològics i històrics.
- F.3. Materials emprats en la consolidació d'edificis.
- F.4. La protecció i la rehabilitació del patrimoni urbà.
- F.5. La normativa urbanística per a la recuperació de Centres Històrics. Mesures de foment.

MÒDUL G. La seguretat.

- G.1. El concepte de la seguretat en el patrimoni.
- G.2. Les normatives sobre seguretat.
- G.3. Anàlisi i avaluació dels riscos.
- G.4. Prevenció i protecció física.
- G.5. La vigilància. El personal de seguretat.
- G.6. Sistemes de detecció.
- G.7. Sistemes d'alarma i de transmissió.
- G.8. La intervenció i la neutralització de les emergències.
- G.9. L'elaboració dels plans globals de seguretat.

IV.2.3. MÀSTER EN DIFUSIÓ DEL PATRIMONI:

A> PERFIL DE CAPACITACIÓ.

- *Conèixer les tècniques d'estudi del públic potencial, natural i real.
- *Conèixer els fonaments teòrics i aplicar les tècniques de marketing.
- *Conèixer els fonaments teòrics i aplicar les tècniques de la interpretació, la presentació i l'exposició del patrimoni.
- *Conèixer els fonaments teòrics i aplicar les tècniques de la didàctica del patrimoni.
- *Capacitat per a elaborar un producte de turisme cultural integrant els conceptes de rendabilitat econòmica i preservació del patrimoni .

- *Capacitat per avaluar els nivells qualitatius d'aprofitament del patrimoni per part del públic.
- *Dissenyar i supervisar l'atenció al públic en qualsevol instal·lació patrimonial.
- *Dissenyar, organitzar i supervisar els serveis de difusió i acció cultural en qualsevol instal·lació patrimonial.

B> CONTINGUTS DE LA FORMACIÓ.

MÒDUL A. Concepció de la difusió.

- A.1. La dimensió social del patrimoni.
- A.2. La difusió com a funció bàsica del patrimoni.
- A.3. El procés de la comunicació.
- A.4. L'aplicació del marketing al patrimoni.

MÒDUL B: Estudi del públic.

- B.1. Definició del públic potencial, natural i real.
- B.2. Nombre i freqüència de l'ús social del patrimoni. Factors que hi incideixen.
- B.3. La captació de la demanda i el control de la qualitat de la oferta.
- B.4. Indicadors per a l'avaluació del públic. Aplicacions estadístiques.

MÒDUL C. Acollida de públic.

- C.1. L'accessibilitat als centres patrimonials.
- C.2. La regulació del dret d'entrada.
- C.3. Els serveis d'acolliment i de lleure.
- C.4. La informació al públic.
- C.5. La participació del públic.

MÒDUL D. La interpretació del patrimoni.

- D.1. Conceptualització i comunicació del patrimoni.
- D.2. La interpretació de l'objecte en les noves concepcions del patrimoni.

- D.3. La interpretació de l'arquitectura, l'urbanisme i el paisatge.
- D.4. La interpretació del medi natural.
- D.5. La reconstrucció del passat històric. Exemples concrets.
- D.6. "Living History".

MÒDUL E. La presentació del patrimoni.

- E.1. Tècniques i suports per a la presentació del patrimoni.
- E.2. Criteris generals de disseny i de grafisme. La imatge corporativa, la imatge gràfica, la senyalització.
- E.3. L'exposició: tipologies.
- E.4. L'exposició pas a pas: el procés organitzatiu d'una mostra.
- E.5. Les noves tecnologies i els mitjans interactius aplicats a la presentació del patrimoni.

MÒDUL F. Educació i didàctica del patrimoni.

- F.1. Psicologia de l'aprenentatge (processos/edats/grups).
- F.2. Pedagogia de l'aprenentatge (metodologies).
- F.3. Els recursos pedagògics del patrimoni.
- F.4. El patrimoni als currículums escolars i als programes educatius.
- F.5. La confecció d'una programació educativa.
- F.6. L'edició de materials educatius.
- F.7. L'organització dels serveis educatius.

MÒDUL G. Turisme Cultural.

- G.1. El context normatiu de referència
- G.2. El territori i les potencialitats turístiques (recursos ambientals i culturals).
- G.3. L'organització turística pública
- G.4. Els operadors privats
- G.5. Models, mètodes i instruments de planificació per el desenvolupament turístic.

IV.3. NIVELL 5: RECICLATGE EN ALTA DIRECCIÓ D'EQUIPAMENTS I ORGANITZACIONS PATRIMONIALS.

A > PERFIL DE CAPACITACIÓ.

Aquest nivell de formació capacita per a l'administració i la direcció superiors de les organitzacions i equipaments patrimonials. Es forma un professional amb capacitats per:

- *Dirigir el personal adscrit a les seves ordres.
- *Elaborar i administrar el pressupost d'ingressos i despeses.
- *Aplicar les tècniques de seguiment i control pressupostari.
- *Negociar el finançament de l'organisme i diversificar-ne les fonts d'ingressos.
- *Planificar, dissenyar, implementar i controlar qualsevol actuació en matèria d'adquisició, documentació, conservació i difusió del patrimoni.
- *Ser el màxim responsable de la custòdia i seguretat del patrimoni i de la documentació que tingui al seu càrrec.
- *Promoure la interlocució dels diferents agents que intervenen en el sector del patrimoni.
- *Realitzar tasques de diagnosi, planificació, comunicació, implementació i control d'un equipament patrimonial o d'una política territorial de patrimoni.

B> CONTINGUTS DE LA FORMACIÓ.

MÒDUL A. Planificació estratègica.

- A.1. Els processos de planificació i gestió.
- A.2. Fases de planificació.
- A.3. El procés de la gestió: elaboració, implementació, execució i avaluació de projectes.
- A.4. Tècniques i mètodes quantitatius de planificació i control.

MÒDUL B. Gestió de recursos humans.

- B.1. El comportament de les organitzacions. Control i canvis.
- B.2. Tècniques de dinàmica de grups i motivació. Conflictes i negociació.
- B.3. La funció directiva.
- B.4. La selecció del personal. La contractació.
- B.5. Planificació de funcions. L'organigrama.
- B.6. La formació permanent i el reciclatge del personal.
- B.7. El voluntariat.

MÒDUL C. Gestió econòmica.

- C.1. Els recursos financers del patrimoni. Fonts i formes de finançament.
- C.2. Criteris de gestió pressupostària. Eficàcia i eficiència.
- C.3. Aspectes fonamentals de la comptabilitat pública i privada.
- C.4. El pressupost com a instrument de gestió.
- C.5. El pressupost per programes i per centres de responsabilitat.
- C.6. El procés pressupostari.
- C.7. Anàlisi contable: sistemes d'informació econòmica i control pressupostari.

MÒDUL D. Dret.

- D.1. Normatives internacionals que afecten al patrimoni.
- D.2. El marc constitucional i estatutari de la legislació sobre patrimoni. Les

competències de l'Estat i de les Comunitats Autònomes.

- D.3. Les competències de l'Administració local en matèria de patrimoni.
- D.4. La Llei de Patrimoni Històric i el seu desplegament.
- D.5. La legislació sectorial: museus, arxius, medi natural...
- D.6. L'organització institucional del patrimoni. Formes de gestió pública i privada.
- D.7. Legislació laboral.
- D.8. Legislació en matèria de funció pública.
- D.9. Legislació en matèria de seguretat i berreres arquitectòniques.
- D.10. La tributació d'entitats i d'empreses culturals.
- D.11. La legislació sobre patrocini i publicitat.
- D.12. La regulació jurídica de la propietat intel·lectual. Els drets d'autor.

MÒDUL E. Marketing del patrimoni.

- E.1. Estratègies de marketing.
- E.2. Planificació de campanyes.
- E.3. Investigació i segmentació dels mercats.
- E.4. Relacions públiques. Premsa i mitjans de comunicació. Publicitat.
- E.5. Comercialització de productes culturals: la gestió de llibreries i botigues.

MÒDUL F. Planificació territorial.

- F.1. La integració del patrimoni en les polítiques territorials.
- F.2. Models estratègics de planificació territorial.
- F.3. Tècniques d'anàlisi i d'interpretació del territori.
- F.4. Les agències de promoció i desenvolupament territorial.
- F.5. Control i avaluació de les polítiques territorials.

MÒDUL G. Programació d'equipaments patrimonials.

- G.1. Condicionaments i entorn de la planificació d'equipaments culturals.
- G.2. L'organització espacial. Usos i funcions.
- G.3. Programació i arquitectura.
- G.4. La seguretat als equipaments patrimonials.

NOTES

i. Cfr. Convenció sobre la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural, UNESCO, 1972.

ii. ("Patrimonio culturale e sviluppo economico: prospettive di una gestione integrata" *Ponència presentada al Congrés "Patrimoni Cultural i Mecenatge"*, Universitat de Barcelona, Novembre, 1990).

iii.- Un dels temes a resoldre és la determinació del nom amb el qual s'ha de donar a conèixer el nou professional del patrimoni: conservador, agent, tècnic, gestor? Tot i que no afecta al contingut de la formació, és fonamental que el sector afronti el debat sobre la denominació que cal emprar i generalitzar, per aconseguir una unanimitat i un reconeixement entorn d'aquest perfil.